

Любов І. Гальків, Марія Я. Демчишин, Ростислав А. Крамченко
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ
ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

У статті охарактеризовано особливості родинного споживання кредитних ресурсів. Визначено зміст банківського кредитування домогосподарств та систематизовано його типи. Проаналізовано динаміку кредитування вітчизняних домогосподарств. Побудовано моделі трендів залишків за банківськими кредитами, наданими домогосподарствам, і обґрунтовано прогнозовані їх зміни на перспективу. Виокремлено основні дестимулятори розвитку банківського кредитування домогосподарств в Україні.

Ключові слова: домогосподарство; банківське кредитування; кредитні ресурси; кредитування домогосподарств; динамічне моделювання.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 16.

Любовь И. Галькив, Мария Я. Демчишин, Ростислав А. Крамченко
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ БАНКОВСКОГО
КРЕДИТОВАНИЯ ДОМОХОЗЯЙСТВ В УКРАИНЕ

В статье охарактеризованы особенности семейного потребления кредитных ресурсов. Дано определение банковского кредитования домохозяйств и систематизированы его типы. Проанализирована динамика кредитования отечественных домохозяйств. Построены модели трендов остатков по банковским кредитам, предоставленным домохозяйствам, и обоснованы прогнозы их изменений на перспективу. Выделены основные дестимуляторы развития банковского кредитования домохозяйств в Украине.

Ключевые слова: домохозяйство; банковское кредитование; кредитные ресурсы; динамическое моделирование.

Lyubov I. Halkiv¹, Mariya Y. Demchyshyn², Rostislav A. Kramchenko³
STATE AND PERSPECTIVES OF BANK LOANS
TO HOUSEHOLDS IN UKRAINE

Features of family consumption of credit resources are characterized. The meaning of bank loans to households has been defined and its types are systematized. Dynamics of national households crediting is analyzed. Models of balances on bank loans to households trends are constructed and forecasts on future changes are grounded. Major disincentives of bank loans to households development in Ukraine are determined.

Keywords: household; bank loans; credit resources; households loans; dynamic modelling.

Постановка проблеми. Полівекторність проблем формування фінансових ресурсів населення зумовлює різноаспектність наукових пошуків у царині фінансів домогосподарств (ДГ), серед яких окрему нішу займає дослідження ринку банківських кредитів. Останні спрямовуються населенням як на виробничі цілі, так і на соціальні потреби, у формі витрат на людський капітал (освіту, охорону здоров'я, туризм, культуру тощо); на основні невиробничі фонди (життєзабезпечуючу нерухомість); на споживчі продукти, активуючи тим самим розвиток економіки, стимулюючи зростання інвестицій, полегшуючи процес реалізації продукції та послуг, прискорюючи отримання прибутку підприємствами і збільшуючи надходження коштів до державного бюджету [10, 10].

¹ Lviv Academy of Commerce, Ukraine.

² Lviv Academy of Commerce, Ukraine.

³ Lviv Academy of Commerce, Ukraine.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади споживчого кредитування населення та його роль як інструменту прискорення суспільного поступу досліджували вітчизняні вчені, зокрема, О. Вовчак [1], О. Олійник [10], М. Савлук [3] та ін. В останні роки зріс інтерес до вивчення стану та перспектив розвитку ринку банківських кредитів України, що знайшло втілення у низці публікацій [2; 9; 11–15]. Проте мінливість фінансово-економічної ситуації й недостатність наукових пошуків у царині кредитування ДГ зумовлюють актуальність обраної нами проблематики дослідження.

Мета дослідження полягає у трактуванні та типології банківського кредитування ДГ, моделюванні й прогнозуванні його тенденцій в Україні.

Основні результати дослідження. У міжнародній практиці статистичних спостережень сфери споживання ключовою одиницею виступає ДГ. Сукупність його членів Дж. Гелбрейтом [5], Р. Ліпси і П. Стейнером [7] проєктується на категорію «споживач». Це пояснюється тим, що споживацька поведінка людини виходить за межі особистісних рішень, мотивуючись її позицією як представника спільноти. Так, об'єкт кредитування ДГ віддзеркалює спрямованість залучених коштів на колективні потреби, а споживчі мотиви окремого члена зазвичай викристалізуються на тлі дії спільних для членів ДГ чинників [6, 32].

Під банківським кредитуванням ДГ слід розуміти форму економічних відносин між банками і окремим його членом, сутність яких полягає в отриманні додаткових коштів для задоволення особистих потреб чи колективних потреб ДГ на засадах зворотності, платності, добровільності. Дуалістичний характер цієї категорії виявляється у синтезі функціональних видів кредиту – грошей (платіжного засобу) і капіталу (джерела доходів). Втім, отримані в кредит гроші, не завжди капіталізуються.

Підходи до виділення різновидів банківського кредитування населення доволі різні. На рис. 1 представлено найбільш узагальнену їх типологію.

Так, типи цільового спрямування банківських кредитів, наданих ДГ, нами виділено відповідно до публікацій НБУ, натомість у [1] їх об'єднано у 7 груп: інвестиційні; на придбання товарів та послуг; на розвиток підсобного господарства; окремим соціальним групам; на нецільові споживчі потреби; чекові; банківські кредитні картки. Існує практика групування на основі внутрішніх документів банку: 1) придбання нерухомості; 2) невідкладні потреби [16, 205].

Аналіз обсягів банківського кредитування ДГ виявив, що на тлі їх висхідної тенденції впродовж 2006–2008 рр. прискорено зростали позики, які спрямовувалися в основні невиробничі фонди. Проте саме вони зазнали біля 50% втрат протягом 2008–2013 рр., натомість залишки коштів за споживчими кредитами зменшилися на 26,2%. Останні домінують у складі запозичень. Головним чином їх приріст за 2013 р. на 12,3 млрд грн, підсилений приростом інших кредитів, забезпечив зростання залишків за усіма позиками на 5,9 млрд грн, нівелювавши вплив скорочення на 7,0 млрд грн позик, що спрямовувалися в об'єкти нерухомості.

Інтерес банків до просування кредитів на споживчі продукти пояснюється нестачею «довгих грошей» та удорожчанням залучених фінансових ресурсів. Ризики втрат за такими позиками закладаються в реальну відсоткову став-

ку. Це забезпечує їх високу рентабельність. Окрім того, банки отримують додаткові доходи, які супроводжують надання споживчих кредитів.

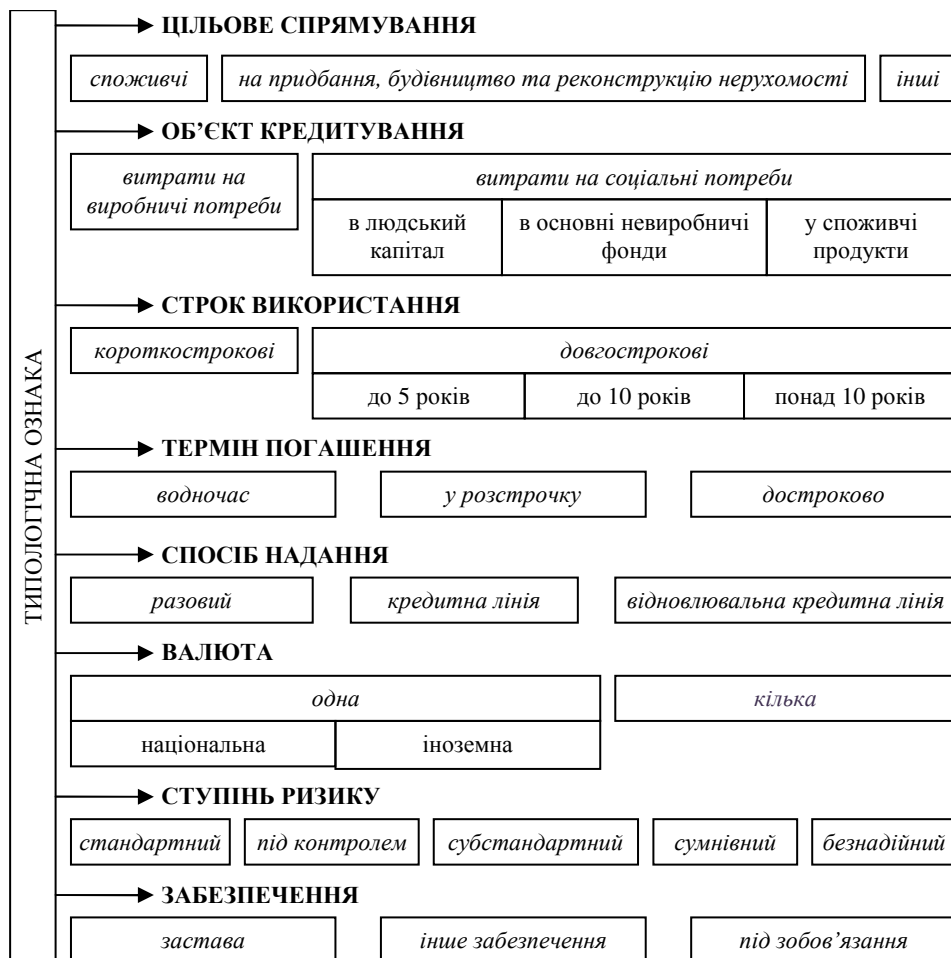

Рис. 1. Типологія банківських кредитів, наданих ДГ, розроблено за даними [8; 10; 11]

Використання інструментарію моделювання на основі лінійного (Л), параболічного (П) і степеневого (С) рівнянь дозволяє стверджувати про реально існуючу тенденцію до зменшення кредитування ДГ (табл. 1). Лише споживчі кредити виявляють висхідну динаміку.

ДГ в Україні віддають перевагу запозиченням коштів на нетривалий період часу у формі кеш-кредитів і кредитних карт. Становлення таких позик як реальних драйверів на ринку кредитування населення зумовлене тим, що їх прибутковість домінує над доходами інших видів продуктів; швидка оборотність активів посилює увагу до них фінансових інститутів; жорстка ризикова політика банків стримує попит на довгі і великі кредити. Окрім іншого, кредитні картки мають позитивний соціопсихологічний ефект, вселяючи людям

упевненість у соціальному комфорті (платоспроможності, причетності до «модної» форми оплати тощо).

Таблиця 1. Прогнози показників банківського кредитування ДГ України на основі моделей трендів за 2009–2013 рр., млрд грн¹⁾

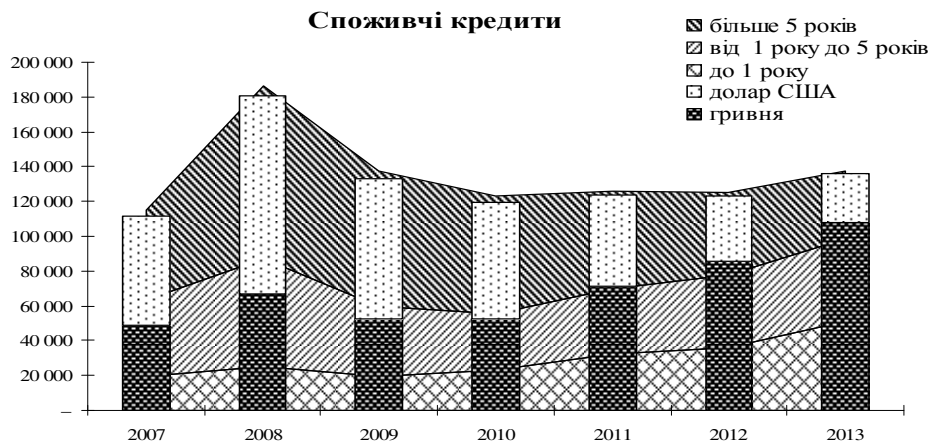
Тип моделі	Рівняння; розрахункові значення <i>t</i> -критерію Стьюдента (табличні значення: $t_{\text{tabl}}(k=3, \alpha=0,01)=5,84$; $t_{\text{tabl}}(k=3, \alpha=0,05)=3,18$)	Коефіцієнт детермінації	<i>F</i> -критерій (табличні значення: $F_{\text{tabl}}(k_1=1, k_2=3, \alpha=0,01)=34,1$; $F_{\text{tabl}}(k_1=1, k_2=3, \alpha=0,05)=10,1$)	Прогноз на початок року		
				2015	2016	2017
Усього						
Л	$\hat{y}_t = 241,8 - 11,7t$ 20,2** -3,2*	0,779	10,55*	171,4	159,6	147,9
П	$\hat{y}_t = 276,8 - 41,7t + 4,9t^2$ 28,1** -5,5* 4,1*	0,976	40,78**	206,4	229,6	262,9
С	$\hat{y}_t = 237,3t^{-0,148}$ 461,6** -6,2**	0,927	38,01**	181,8	177,7	174,5
Споживчі кредити						
Л	$\hat{y}_t = 129,1 + 0,253t$ 15,3** 0,1	0,003	0,0	130,5	130,7	130,9
П	$\hat{y}_t = 152,7 - 19,9t + 3,4t^2$ 20,6** -3,6* 3,7*	0,875	7,0	154,8	179,3	210,8
С	$\hat{y}_t = 131,2t^{-0,013}$ 221,6** -0,3	0,025	0,1	128,2	127,9	127,7
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості						
Л	$\hat{y}_t = 107,7 - 11,8t$ 33,5** -12,2**	0,980	148,6**	36,7	24,9	13,1
П	$\hat{y}_t = 117,3 - 20,1t + 1,4t^2$ 56,6** -12,7** 5,3*	0,999	763,4**	46,4	44,1	44,7
С	$\hat{y}_t = 103,2t^{-0,402}$ 224,4** -8,7**	0,962	75,6**	50,3	47,3	44,8
Інші						
Л	$\hat{y}_t = 5,2 - 0,167t$ 13,4** -1,4	0,402	2,0	4,2	4,0	3,9
П	$\hat{y}_t = 6,3 - 1,1t + 0,2t^2$ 14,5** -3,3* 2,9	0,882	7,5	5,3	6,2	7,4
С	$\hat{y}_t = 5,2t^{-0,103}$ 148,0** -2,0	0,570	4,0	4,3	4,2	4,2

¹⁾ розраховано за [4].

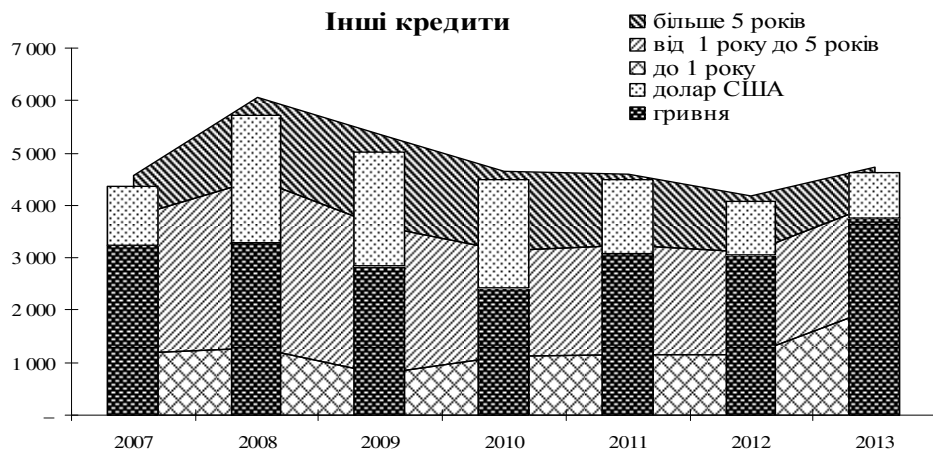
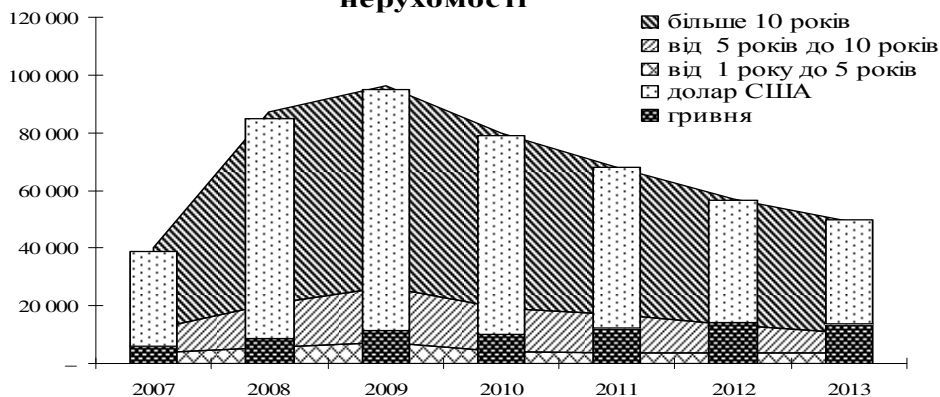
* статистична вірогідність моделі / коефіцієнтів з ймовірністю $p = 0,95$.

** статистична вірогідність моделі / коефіцієнтів з ймовірністю $p = 0,99$.

Рис. 2 демонструє зростання обсягів короткострокових споживчих та інших кредитів. Тільки для позик, які надаються на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, спостерігаємо більшу частку довгострокових кредитів. Структурні зрушення на користь запозичень у вітчизняній валюті пояснюються не тільки впливом заходів НБУ щодо грошово-кредитної політики, а й нестабільною економічною ситуацією. Зауважимо, що обсяги залишків коштів за кредитами, наданими в іноземній валюті, корегуються під впливом курсової переоцінки.

**На придбання, будівництво та реконструкцію
нерухомості**

**Рис. 2. Динаміка розподілу банківських кредитів, наданих ДГ,
за цільовим спрямуванням, термінами погашення і валютами,
млн грн, розроблено за даними [4]**

Серед основних дестимуляторів банківського кредитування ДГ України в 2014 р. можемо виділити:

- послаблення довіри до банківської системи;
- удорожчання кредитних ресурсів;
- падіння обмінного курсу гривні й розширення кола осіб групи ризику «дефолту»;
- інфляційні процеси;
- дестабілізація політичної ситуації;
- традиційна зорієнтованість банківських продуктів на потреби корпоративного сегменту;
- недостатня інформованість, брак фінансової культури населення (вади програм фінансової грамотності);
- недосконалість законодавчої бази та неефективний захист прав ошуканих позичальників.

Висновки. Банківське кредитування ДГ слід розглядати не лише як інструмент «економічного виживання» і «соціопсихологічного комфорту» населення, а як активатор розвитку територій, що трансформує гроші в інвестиції. Суспільні ж системи, де перманентно брак доходів ДГ покривається позиковими коштами, котрі спрямовуються на рефінансування наявних боргів, стикаються з проблемами соціальної напруженості, девіантної поведінки учасників кредитного ринку, економічних криз. Отож, потенціал родинного фінансування має забезпечувати раціональну мету: розвиток людського капіталу.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в обґрунтуванні шляхів розвитку фінансової просвіти, яка формує компетенції щодо планування бюджету ДГ, оцінювання ризиків і дохідності різних кредитних продуктів, прогнозування наслідків кредитних операцій тощо.

1. *Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я.* Кредит і банківська справа: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
2. *Григораш Т.Ф., Пільгуй С.С.* Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення // *Економічний простір.* – 2012. – №62. – С. 119–124.
3. *Гроші та кредит: Підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука.* – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
4. *Грошово-кредитна статистика // Національний банк України // www.bank.gov.ua.*
5. *Гэлбрейт Дж.* Новое индустриальное общество. – М.: АСТ; Транзиткнига; СПб.: TERRAFantastica, 2004. – 602 с.
6. *Крамченко Р.А.* Кредитування домогосподарств: теоретичні основи та сучасна практика // *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного ун-ту.* – Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип 27. – С. 31–36.
7. *Липси Р., Стейнер П.* Экономика / Пер. с англ. – М.: Наука, 1986. – 345 с.
8. *Мельник П.В., Тарангул Л.Л., Гордей О.Д.* Банківські системи зарубіжних країн: Підручник. – К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2010. – 586 с.
9. *Мищенко В., Шаповал О.* Сучасна практика споживчого кредитування в Україні // *Вісник НБУ.* – 2013. – №11. – С. 3–29.
10. *Олійник О.М.* Довгострокове кредитування населення в Україні: Монографія. – К.: Логос, 2008. – 155 с.
11. *Охрименко І.* Трансформаційні зрушення у кредитуванні в умовах фінансової глобалізації // *Банківська справа.* – 2013. – №8. – С. 96–113.
12. *Сидорова А.В., Жмайло М.А.* Регіональні особливості споживчого кредитування в Україні // *Фінанси України.* – 2012. – №2. – С. 80–92.

13. *Харевич А.С.* Ринок банківських кредитів України, його розвиток та оцінка // Вісник ОНУ імені І. І. Мечнікова.— 2013.— Т. 18, Вип. 2/1. — С. 192–196.
14. *Чайковський Я.* Розвиток і сучасний стан банківського кредитування в Україні // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє.— 2013.— Вип. 18. — С. 189–199.
15. *Шевчук Ол., Шевчук Окс.* Сучасний стан та перспективи споживчого кредитування в Україні // Банківська справа.— 2013.— №6. — С. 97–104.
16. *Янов В.В.* Теоретические подходы к системе кредитования физических лиц // Экономика и управление: новые вызовы и перспективы.— 2012.— №3. — С. 204–208.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2014.